

"Kâinattaki icraat-ı İlahiyeye küçücük mikyasta bir temsil gösterip, rububiyet-i Sübhaniyeyi fiilen ve kalen kâinatta ilân ettirmek,.. " İnsan Allah'ın kainattaki icraatına nasıl temsil gösterir ve rububiyeti ilan eder?

Güneşin, bir aynada, ya da şeffaf bir damlada, timsali, yani zatının ve sıfatlarının bir cilvesi ve küçük bir numunesi, nasıl ki akseder, onda görünür. Bir cihetle küçük bir güneşçik manası o ayna ve damla içinde yerleşir. O damla ve aynada görünen güneşin timsali yani yansıması, güneşin kendi zatı ve gerçek sıfatları hakkında bize ciddi bir malumat verebilir. Hatta, Güneşte fani olanlar, o ayna ve damlaya, güneşin kendisi nazarı ile bakabilirler. Ya da o ayna ve damladaki güneşin timsali, o denli güneşin zatına kuvvetli işaret ediyor ki, adeta güneş gibi hususiyet kazanmış deniliyor.

Aynen öyle de, insan da bir ayna, bir damla gibi, Şems-i Ezeli'nin Zat-ı Akdesine, şuunatına, sıfatlarına, isimlerine öyle cami ve keskin bir ayinedir ki, bu cami ve keskinliğine kinaye olarak, Allah'ın manevi şahsı, insanda görünmüş gibi oluyor. İnsan mahiyetinde, adeta Allah'ın manevi şahsiyeti tecelli etmiş ve görünmüştür. Allah'a ait bütün kudsi hal ve sıfatların, cüzi bir numunesi ve çok gölgelerden geçmiş zayıf bir tecellisi, insanın mahiyetinde cem olup toplanmıştır.

Şahsı şahıs yapan ilim, irade, kudret, hayat, sem, basar, kelim gibi sıfatlar cüzi olarak insanın mahiyetinde bulunması, teşahhusat-ı İlahiyeye tam bir mazhariyettir. Yani insan mazhar olduğu bu tecelli sayesinde Allah hakkında tam ve eksiksiz bir malumata ulaşabilir, ya da Onu her hususiyeti ile ilan edebilir. Tabi ki, bu mana sıfat ve isim noktasındandır, yoksa, Zatı noktasından değildir.

Kainatın umumunda dağınık ve azametli olarak tecelli eden ilahi sıfat ve isimler, insanın mahiyetinde, ehadiyet sırrı ile temerküz etmiştir, bir nevi toplanmıştır. Bu yüzden, insan mahiyetinin suretinde İlahi vasıflar ve isimler teşahhus etmiştir. Yani, adeta somutlaşarak belirgin bir hale gelmiştir.

İnsan bu geniş kabiliyet ve mahiyeti sayesinde kainatta muhtelif ne kadar ibadet ve tesbih varsa, hepsini kendi üzerinde cem edip onu hem görüyor hem de ilan ediyor. Âdeta kainatı küçültsek insan, insanı büyütsek kainat oluyor. İnsan bu geniş ve külliyetli mahiyeti sayesinde, yaratılmışlar içinde en makbul ve en donanımlı bir eşrefi mahlukattır.